

УДК 341.456:343.851(477)

К. А. Гусєва

**ВИКОРИСТАННЯ У НОРМАТИВНО-ПРАВОВОМУ
РЕГУЛЮВАННІ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ
МІЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ**

Стаття присвячена міжнародному досвіду нормативно-правового регулювання запобігання злочинам міліцією (поліцією) та використанню цього досвіду в Україні.

Ключові слова: запобігання злочинам, міжнародний досвід, міжнародний документ, міліція (поліція), правоохоронна діяльність.

Стаття посвячена міжнародному опыту нормативно-правового регулювання предупреждения преступлений милицией (полицией) и использованию этого опыта в Украине.

Ключевые слова: предотвращение преступлений, международный опыт, международный документ, милиция (полиция), правоохранительная деятельность.

The article is devoted to the international experience of legal regulation to prevent crimes by police and its use in Ukraine.

Key words: preventing crime, international document, police, law enforcement activity.

Зростання рівня злочинності та надбання нею організованого й, крім того, транснаціонального характеру на сучасному етапі життєдіяльності українського суспільства зумовили необхідність жорсткого міжнародного співробітництва в боротьбі з нею, зокрема, з Європейськими країнами. Водночас регулювання взаємодії міжнародного та національного права в цій сфері значною мірою здійснюється за допомогою більш толерантних засобів. Саме таку взаємодію забезпечує, насамперед, дотримання Україною в запобіжній боротьбі зі злочинністю міжнародних стандартів.

Враховання міжнародного досвіду нормативно-правового регулювання у діяльності міліції України, обумовлено низкою практичних потреб, а саме таких, як налагодження своєчасної взаємодії з правоохоронними органами інших країн, використання в діяльності міліції позитивного досвіду у галузі протидії злочинності, впровадження новітніх технологій що використовуються за кордоном.

Дослідженням проблеми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю займалися такі вчені, як: Ю. М. Антонян, М. М. Бабаєв, А. І. Долгова, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнєцова, І. П. Лановенко, А. Г. Лекарь, В. Г. Лихолоб, Ф. А. Лопушанський, В. В. Лунєєв, В. В. Сташис та ін.

Також питання міжнародного досвіду запобігання злочинам набуло свого подальшого розвитку й розкриття в публікаціях вітчизняних уче-

них: Ю. В. Александрова, О. М. Бандурки, В. В. Василевича, В. В. Голіни, О. М. Джужі, Я. Ю. Кондратьєва, О. Г. Колба, М. В. Костицького, О. Г. Кулика, О. М. Литвака, М. І. Мельника, В. І. Шакуна, О. Н. Яришча та ін.

Тож мета статті полягає у висвітленні міжнародного досвіду щодо особливостей нормативно-правового регулювання запобігання злочинам.

Важливу роль у цьому відіграють стандарти, що розроблені Конгресом ООН, зокрема, стосовно попередження злочинів та поведіння із правопорушниками. Документи, що приймаються Конгресом, підтверджуються Генеральною Асамблеєю ООН. Сьогодні існує ціла низка таких стандартів, що охоплюють практично всі аспекти у сфері запобігання злочинам та правопорушенням [1].

Загалом документи, розроблені та прийняті конгресами ООН, сьогодні становлять основу встановлення міжнародних стандартів щодо запобігання злочинам. Зокрема, ці стандарти були закріплені в так званих Керівних принципах у сфері попередження злочинності й кримінального правосуддя ..., що затверджені ООН [2, с. 39-40]. Цей міжнародний документ наголошує на необхідності активізації боротьби з міжнародною злочинністю шляхом дотримання та укріплення правопорядку й законності в міжнародних відносинах. Обґрунтована потреба щодо негайного прийняття національного законодавства для боротьби зі збільшенням кількості виявів транснаціональної злочинності. Розроблені, крім того, рекомендації щодо поліпшення професійної підготовки й технічного оснащення працівників правоохоронних органів й органів кримінального судочинства, забезпечення їх співробітництва з іншими відповідними установами на національному рівні.

Тому більш детально розглянемо сучасний міжнародний досвід нормативно-правового регулювання запобігання злочинам поліцейськими органами окремих європейських держав.

Перш за все, варто звернути увагу на той факт, що в сучасних наукових працях закордонних учених переважають погляди на поліцейську діяльність у загальносоціальному контексті. Відповідні підходи висвітлено й у національних нормативно-правових актах, що регламентують основи функціонування поліцейського апарату [3, с. 36-47].

Так, ст. 24 Закону Італії "Про нову систему адміністрації публічної безпеки" від 1 квітня 1981 р. № 121 наголошує, що на поліцію покладається: охорона демократичних інститутів; захист прав і свобод громадян, порядку, безпеки; забезпечення дотримання законів, постанов і розпоряджень органів влади; боротьба зі злочинністю, а також надання допомоги населенню при стихійних лихах і нещасних випадках.

У Законі західнонімецької землі Північний Рейн-Вестфалія "Про поліцію" від 25 березня 1980 р. зазначено, що головним завданням поліцей-

ських сил є запобігання погрози суспільної безпеки, у рамках чого поліція зобов'язана попереджати злочини, забезпечувати кримінальне переслідування злочинців, а також проводити необхідні заходи щодо підготовки дій у небезпечних ситуаціях.

У Чеській Республіці про запобігання злочинам ідеться в Обов'язковій директиві голови поліції, районних законах, муніципальних законах. Основним профілактичним завданням поліції є забезпечення безпеки громадян та охорона їх власності. У цій країні дуже розвинутий інститут співпраці держави із громадою щодо питань запобігання злочинам. Організаціям, які активно працюють за цим напрямом, надаються гранти. Уряд цієї країни забезпечує запобігання злочинам через освітню систему, систему контролю (моніторингу), систему стимулювання громадськості. Він також сприяє налагодженню тісної співпраці між президією поліції, керівництвом поліції та районними координаторами громадських ініціатив. Основна мета цього – залучення офіцерів поліції до активної запобіжної діяльності. Ефективність зусиль за цим напрямом роботи оцінює та контролює керівництво поліції.

Узагалі, специфічність правового становища поліцейських органів у західних державах обумовлюється не тільки й не стільки видами політичного режиму, скільки становленням націй до існуючої держави як такої. Якщо вона, в принципі, сприймається як організація, що гідна довіри, то населення схильне надати поліції досить широкі, найчастіше дискреційні, повноваження без побоювання, що вони будуть використані на шкоду його інтересам. Саме цим багато в чому й пояснюється існування в поліцейському законодавстві Європи, США, Японії й інших країн низки неконкретних і навіть двозначних формулювань, та й, загалом, це практикований там підхід до правотворчості в даній галузі.

Дійсно, завдання, що виконують поліцейські органи західних країн, досить різноманітні. Зокрема, у США такими завданнями, поряд з іншими, є: забезпечення конституційних гарантій; запобігання правопорушенням під час здійснення патрулювання й інших заходів; надання допомоги особам, яким загрожує фізична розправа, або тим, які не можуть подбати про себе самі; вирішення конфліктів; виявлення проблем, що потенційно можуть ускладнювати контроль за дотриманням законності й роботу місцевої влади; створення і підтримка в мешканців цієї місцевості почуття впевненості у своїй безпеці. Отже, основу цих обов'язків становлять саме запобіжні заходи.

Характерним є те, що органи влади й більшість закордонних дослідників головне призначення поліції вбачають у встановленні контролю за злочинністю. При цьому головна суть доктрини контролю за злочинністю зводиться до захисту інтересів держави як єдиного цілого від погрози з

боку правнеслухняних громадян. Уважаємо, що панування принципів доктрини контролю за злочинністю і концепції законності, що впливає з неї, призвели до скасування або пом'якшення в 70–80-х рр. минулого століття низки санкцій щодо злочинців, які дійшли до каяття, допомогли судовому слідству, а також у заміні кримінальної відповідальності на адміністративну або цивільно-правову, наприклад, за появу в громадських місцях у нетверезому стані, дрібну крадіжку, зберігання марихуани в невеликій кількості, проституцію, бродяжництво, поширення порнографії, деяких автотранспортних правопорушень тощо. Водночас переважають правильні твердження, що проблему встановлення контролю за злочинністю не можуть вирішувати лише правоохоронні органи, тому що рівень злочинності залежить від соціальних й економічних чинників, більшість з яких перебувають поза контролем із боку поліції.

У різних інших джерелах висвітлюються також і теоретичні підходи до проблеми, що розглядаємо. Так, зокрема, у Польщі під попередженням злочинів у загальноновизнаному значенні розуміється вся превентивна діяльність, що реалізується поліцією та спрямована на покращення рівня безпеки й забезпечення життєвих стандартів громадян. У Польщі єдиною національної програми з попередження злочинів немає. Щодо діяльності поліції, то для неї нормативно-правовою основою запобігання злочинам є Поліцейський акт від 06 квітня 1990 р.

Однак у країні приймається велика кількість різноманітних програм, наприклад, 2006 р. було ініційовано 379 нових проєктів, зокрема, 293 із них були спрямовані на молодь та дітей. Загалом, можна виокремити такі типи програм із попередження злочинів: інформаційні, освітні, програми втручання й альтернативні програми. Слід зазначити, що кожний проєкт, що реалізується в рамках запобігання злочинам упроваджується на основі письмових настанов, у яких визначена головна мета проєктів. Ці настанови повинні включати такі моменти: на кого спрямована їх дія, час реалізації проєкту, методи та форми, бюджет та основні джерела фінансування, питання співпраці зі спільнотою протягом упровадження проєкту, а також строки та засоби оцінки результатів проєкту. На нашу думку, включення в документи запобіжної спрямованості розділу щодо оцінки результатів є цікавим та необхідним, оскільки їх дія спрямована на отримання кінцевого наслідку.

Нині в Англії головна увага зосереджена на створенні системи органів, що здійснюватимуть профілактику злочинності. Це, насамперед, структури, утворені Міністерством внутрішніх справ Великобританії, наприклад, міністерська група із профілактики злочинності, яка повинна очолювати та координувати профілактику злочинності на національному рівні та допомагати уряду під час здійснення державної політики із

цих питань. Сьогодні в Англії діє також Національна агенція профілактики злочинності, що була заснована в січні 1996 р. та замінила Національний комітет профілактики злочинності, заснований 1993 р. Функціями Національної агенції є такі: координація діяльності всіх ключових учасників профілактики злочинності, залучення їх до роботи в агенції, розвиток зв'язків між ними, підтримка зв'язків з іншими організаціями; ініціювання, розвиток та пропагування інноваційних ідей щодо допомоги профілактики злочинності та скорочення загрози злочинності шляхом проведення нових досліджень, узагальнення успішної практики; співпраця з поліцією, органами місцевої влади, приватних підприємств, громадськими організаціями, фондами, спілками, діяльність яких пов'язана з допомогою жертвам злочинів, дітям із неблагополучних сімей тощо; надання рекомендацій Міністерству щодо провідних стратегій та проведення політики для створення необхідних умов ефективної профілактики злочинів.

У Німеччині провідним органом, що здійснює профілактику злочинності, є Міністерство внутрішніх справ ФРН [4, с. 92-95]. У своїй діяльності воно ґрунтується на тому, що профілактична діяльність – це модель, яка включає заходи загальної протидії злочинності. Вторинна профілактика повинна запобігати злочинності шляхом зміни можливостей дії. Вона спрямована на обмеження ситуацій, які сприяють вчиненню злочинів (наприклад, установка технічних засобів чи дорожніх загороджень або сигналізації). Третинна профілактика спрямована на запобігання повторному вчиненню злочину (наприклад, через професійну підготовку засуджених у місцях виконання покарання).

Сьогодні органи поліції федерації і земель розробили уніфіковану програму "Поліцейське попередження злочинності" (ProPK). Ця програма передбачає на федеральному рівні роз'яснення поліцією населенню, за допомогою засобів масової інформації й інших установ форм виявів злочинності й можливостей її запобігання. Зусилля ProPK концентруються на актуальних сучасних проблемах злочинності, пов'язаній з наркотиками, сексуальними правопорушеннями, крадіжками, уторгненнями із застосуванням насильства, грабежами, обманами й злочинністю серед молоді. Важливою складовою частиною поліцейської профілактики злочинів у Німеччині є спеціальна поліцейська консультативна програма для населення "Ваша поліція", у рамках якої здійснюється співробітництво поліції з державними структурами й недержавними установами.

Отже, міжнародна спільнота та міжнародні організації давно звернули увагу на швидке зростання рівня злочинності й усвідомили, що для боротьби з нею необхідна співпраця між органами, що здійснюють запобіжну діяльність як у середині країни, так і міжнародне співробітництво, для розвитку якого, перш за все, необхідно зосередити узгоджені зусилля

в напрямках: ратифікації та виконанні чинних правових документів; розробленні двосторонніх і багатосторонніх документів (угод); підготовці типових документів і стандартів для використання на національному, двосторонньому, багатосторонньому, субрегіональному, регіональному та міжрегіональних рівнях.

Хоча, як правильно зауважує відомий польський кримінолог Б. Холист, неможливо виробити єдині погляди на засоби й методи попередження злочинів у будь-яких міждержавних межах [5, с. 162], *концептуальні, правові та практичні підходи зарубіжних країн щодо вирішення цієї проблеми, на нашу думку, є такими, що заслуговують уваги при формуванні єдиної системи нормативно-правового забезпечення запобігання злочинам органами внутрішніх справ України.*

На нашу думку, узагальнений закордонний досвід, про який ідеться, надасть можливість: по-перше, зіставити загальний стан профілактичної роботи, яка проводиться поліцією закордонних держав, із запобіжною діяльністю міліції України; по-друге, усвідомити правові механізми, форми, методи, засоби здійснення запобігання злочинам за кордоном; по-третє, визначити можливість і доцільність запозичення закордонного досвіду в розглянутій сфері діяльності з метою його застосування в діяльності міліції України.

Головним же висновком у контексті розглядуваної в статті проблеми нормативно-правового забезпечення запобігання злочинам міліцією України має бути визнання необхідності встановлення тісної взаємодії міжнародного та українського національного законодавства в цій сфері діяльності на основі використання відповідних міжнародних правових стандартів. Запорукою тому має стати виконання Україною в повному обсязі прийнятих зобов'язань, відповідно до міжнародних договорів та документів; удосконалювання національного законодавства з метою забезпечення його відповідності вимогам міжнародного права та викликам транснаціональної злочинності; поліпшення професійної підготовки й технічного оснащення працівників правоохоронних органів тощо.

Залишається потреба й подальшого розвитку міжнародного співробітництва України у сфері нормативно-правового забезпечення запобігання злочинам. Для цього необхідно зосереджувати узгоджені зусилля в напрямках: ратифікації та виконання чинних міжнародних правових документів; цільової розробки двосторонніх і багатосторонніх угод для використання їх на національному, двосторонньому, багатосторонньому, субрегіональному, регіональному та міжрегіональних рівнях.

Крім того, слід більш активно використовувати досвід міжнародного співробітництва міліції України у сфері запобігання злочинам у рамках роботи Національного центрального бюро Інтерполу в Україні, через заснування при відповідних міжнародних організаціях або об'єднаннях

держав постійно діючих комісій з розроблення спільних заходів протидії злочинності, створення цільових структур з питань організації співробітництва між міліцією України й правоохоронними органами суміжних країн СНД, а також – через участь представників міліції України в міжнародних конференціях, нарадах, симпозиумах тощо.

Використана література

1. Голик Ю. В. Преступность – планетарная проблема (К итогам XI Конгресса ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию) / В. О. Голик, А. И. Коробеев. – СПб. : Изд-во "Юрид. центр Пресс", 2006. – 215 с.

2. Руководящие принципы в области предупреждения преступности и уголовного правосудия в контексте развития и нового международного экономического порядка: документы ООН // Советская юстиция. – 1992. – № 13-14. – С. 39-40.

3. Губанов А. В. Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности / Губанов А. В. – М. : МАЭП, 1999. – С. 36-47.

4. Мошак Г. Частноправовые аспекты предупреждения преступности в Германии / Г. Мошак, А. Паламарчук // Уголовное право. – 2005. – № 4. – С. 92-95.

5. Холыст Б. Криминология. Основные проблемы / Холыст Б. – М. : Юрид. лит., 1980. – 263 с.

6. Радецький В. Український Інтерпол: шляхом розвитку [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/book/DIR_UKR/017.htm.

Стаття надійшла до редколегії 27.05.2010 р.

УДК 343.37:343.979

Т.М. Тертиченко

– **ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ДОХОДІВ,
ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ:
■ ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

Статтю присвячено ретроспективному аналізу виникнення такого явища, як легалізація злочинних доходів. Виокремлено ключові етапи його генезису та окремі особливості кожного етапу.

Ключові слова: *витоки; генезис; відмивання грошей; легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом.*

Стаття посвячена ретроспективному аналізу виникнення такого явищення, як легалізація преступних доходів. Выделены ключевые этапы его генезиса и отдельные особенности каждого этапа.

Ключевые слова: *источки; генезис; отмыwanie денег; легализация доходов, полученных преступным путем.*